

נקודות מבט בהיסטוריה: גישות שונות על תוכנית החלוקה ומלחמת העצמאות

חינוך בר-קיימא
לשלום

מרכז מאקרו לכלכלה מדינית

פינסקר 21 תל אביב, 6342113, ישראל
טל' +972-5251057 / פקס +9723-5251058
macro@macro.org.il
www.macro.org.il

יוני 2021

נקודות מבט בהיסטוריה: גישות שונות על תוכנית החלוקה ומלחמת העצמאות

חינוך בר-קיימא לשלום

מרכז מאקרו לכלכלה מדינית

פינסקר 21 תל אביב, 6342113, ישראל
טל' +972-5251057 / פקס +9723-5251058
macro@macro.org.il
www.macro.org.il

1. איזה כותב נראה לך הכי משכנע? נמקי/ מדוע. הסביר/י מדוע הכותבים האחרים פחות משכנעים?
2. דונו בשאלה - האם התנגדות הפלסטינים לחלוקה היתה צעד מובן והכרחי או טעות היסטורית וזלזול בהכרעה הדמוקרטית של האו"ם? האם דחיית הפלסטינים את ההחלטה מראה כי לא מגיעה להם זכות למדינה?
3. דונו בשאלה- האם הצד היהודי אכן קיבל בכנות את תוכנית החלוקה לשתי מדינות או שתמך בהחלטה רק כהצדקה להקמת מדינה יהודית שתשתלט על כל השטח?
4. דונו ונסו להגיע להסכמה בשאלה- האם צריך ליישם כיום את החלטת החלוקה; האם הפלסטינים והישראלים יכבדו את החלטת החלוקה בעתיד (האם שני העמים יעמדו בהסכם על חלוקת הארץ לשתי מדינות)?

יצחק גל-נור-הפולמוס על תכניות החלוקה ועל הגבולות בתקופת המנדט

הצעת ועדת האו"ם לענייני פלשתינה הייתה לבטל את המנדט הבריטי, להקים שתי מדינות עצמאיות בפלשתינה (א"י)- יהודית וערבית, עם איחוד כלכלי ביניהן ולהפוך את ירושלים לנאמנות בינלאומית בניהול האומות המאוחדות. ההצעה חילקה את הארץ לשבעה איזורים: לכל מדינה שלושה איזורים בריבונותה עם נקודות הצטלבות ביניהם, וירושלים במעמד בינלאומי נפרד. ההצעה נתנה למדינה היהודית שטח של כ־16,000 קמ"ר, כ־62% מארץ ישראל המערבית. בשטח הזה התגוררו אז למעלה מחצי מיליון יהודים וכ־380,000 ערבים (יותר מ־40% מתושבי המדינה המתוכננת). במדינה הערבית המיועדת התגוררו כ־800,000 ערבים וכ־10,000 יהודים (פחות מ־2%). החידוש הגדול בתכנית אונסקו"פ, בהשוואה לקודמותיה, היה ההצעה להקים מדינה ערבית פלסטינית במנותק מעבר הירדן.

הצעת ועדת האו"ם נחשבה לניצחון גדול של התנועה הציונית, וזאת למרות המבנה הטריטוריאלי המשונה של המדינה היהודית המוצעת, ואף שלא כללה את רוב הגליל ואת ירושלים, והותירה 39 יישובים מחוץ לגבולותיה. הנהגת התנועה הציונית קיבלה את הצעת ועדת האו"ם ברוב גדול כבר בספטמבר 1947. אחדות העבודה, השומר הצעיר והרוויזיוניסטים עדיין התנגדו לחלוקה, אך הייתה זו התנגדות רפה, מפני שהיה ברור שרוב הציבור היהודי קיבל בהתלהבות את ההצעה. ההכרעה הציונית לאמץ את הצעת החלוקה הייתה ביסודה אינסטרומנטלית השגת מדינה ריבונית על פני נאמנות לכל שטחי ארץ ישראל. הפוליטיקה, ולא הגאוגרפיה, היא גרמה להסכמה הציונית לתכניות החלוקה בתקופת המנדט.

תכנית החלוקה של האומות המאוחדות לא הגיעה לכלל הגשמה בגלל התנגדות הערבים בארץ ומחוצה לה. התוצאה הייתה שהחלוקה בפועל התבצעה בכוח, בעקבות המלחמה והסכמי שביתת הנשק ב־1948-1949. גבולות מדינת ישראל לפי חלוקה זו הקיפו שטח של 20,600 קמ"ר, כ־75% משטח ארץ ישראל המערבית. המנהיגות הפלסטינית שהחרימה את ועדת האו"ם דחתה את התכנית. ההנהגה הפלסטינית התנגדה לווייתורים כלשהם ליהודים דרשה להקים מדינה ערבית בכל פלשתינה (א"י), בדיוק כמו השוללים התקיפים בקרב היהודים. הברירות נוסחו כך שהיה עליהם לבחור בכול או בלא כלום: שלטון בכל הארץ, או המשך השעבוד לבריטניה. בעוד שהעמדה שנקטה ההנהגה הציונית עוד מאז 1937 השיגה לגיטימציה לעצם הרעיון של הקמת מדינה יהודית (וגם לחלוקה), העמדה של ההנהגה הפלסטינית לא השיגה דבר. כך או כך, פלסטין כולה "הלכה לאיבוד" בדרך זו לתקופה ממושכת.

מוסטפא כבהא- הפלסטינים ותכנית החלוקה

כאשר באים לבחון את העמדה הפלסטינית שהייתה כלפי תכנית החלוקה של 1947, נתקלים בהכללות גורפות ובדעות קדומות. הדעות האלה מתבססות ברובן על הטענות כי כל האירועים שפקדו את הפלסטינים נבעו מהתנגדותם לתנועה הציונית ולכל פשרה אתה, וכי פעולותיו של הצד הישראלי (בין היתר גם החריגה מגבולות תכנית החלוקה במרוצת המלחמה וכיבוש יותר ממחצית השטח שהוקצה למדינה הערבית) נבעו ברובן מתגובות על מעשי התוקפנות הפלסטינית. מעצבי דעת הקהל היהודית הובילו למסקנות חדות ונחרצות: הערבים פתחו במעשי התוקפנות ולכן באו על עונשם; תושבי הכפרים ברחו אף על פי שנציגי הכוחות היהודיים ביקשו מהם, מראשי הכפרים ומנציגי השכונות העירוניות להישאר במקומותיהם; הכוחות הישראליים לא גרשו או פינו בכוח אוכלוסייה פלסטינית. תשובות נחרצות אלו מושמעות בלי להתמודד עם שאלות דוגמת: גם אם הפלסטינים התנגדו לחלוקה ופתחו בפעולות האיבה, האם יש בכך הצדקה לחריגה מגבולות החלוקה שהיהודים קיבלו אותה בשמחה ובריקודים ברחובות?

וליד סאלם - לגיטמציה או יישום: על הפרדוקס של החלטת החלוקה

הדו פרצופיות של התנועה הציונית והחלטת החלוקה

הראיות ההיסטוריות חושפות דו פרצופיות של התנועה הציונית ביחס להחלוקת החלוקה. מצד אחד התנועה הציונית מסכימה ברוב מוחץ להחלטה כי היא נתנה לגיטימציה להקמת מדינה יהודית. מצד שני ההנהגה היהודית נערכת להשתמש במדינה היהודית שתקום כדי לספח שטחים ולגרש פלסטינים. המדינה היהודית קיבלה 15,000 קמ"ר של אדמה, אבל רק 1,600 קמ"ר היו בבעלות יהודית. היתר היה שייך לערבים שחיו בשטח המדינה היהודית. אז ברור שחלוקה כזו היא הכרזת מלחמה בפועל נגד התושבים הפלסטינים.

מעבר לכך הציונים רצו מראש לתפוס יותר ממה שהוקצה למדינה היהודית. בן גוריון אמר: "אין הסדרי קבע בהיסטוריה, אין גבולות נצחיים, ואין תביעות פוליטיות סופיות. עוד יקרו הרבה שינויים בעולם בלי ספק". תכנית ד' של "ההגנה" קבעה כי ניתן לתפוס שטחים מחוץ לגבולות המדינה היהודית ומותר לגרש תושבים ערבים. ההגנה יוצאת לכבוש את ירושלים שנועדה להיות שטח בינלאומי. מכאן שהציונים התייחסו לתכנית החלוקה כצעד בדרך לנישול הפלסטינים מזכותם להגדרה עצמית.

נזיר מג'אלי- עמדת הנציגות הערבית כלפי תוכנית החלוקה: החטא ועונשו

עמדת הערבים בנושא החלוקה ידועה ומוכרת. בישראל מקובל מאוד לומר שהערבים נלחמו בתוכנית החלוקה וסירבו לקבלה. מקובל לטעון שכך החליטה המנהיגות הערבית, וההחלטה הובילה למלחמה. אמירות אלו נכונות. החלטה זו הייתה טעות ואיוולת. אמנם לא כל ערבי מוכן להתוודות בצורה הזו, בעיקר לא בפני יהודים, אך זו האמת.

לכאורה אפשר היה לסיים כאן את הדיון, אך ברצוני שננסה להבין כיצד קרה שהתקבלה החלטה מסוג זה. יש להודות כי לעם הפלסטיני לא היו שום נציגות ושום מנהיגות. לעומת זאת, לתנועה הציונית היו אנשים חושבים ומלומדים שהתוו תכניות אסטרטגיות, דנו לעומק בכל נושא ונושא, והעמיקו לחשוב על נושאי המים, הגאוגרפיה והגאולוגיה. לא הייתה הנהגה פלסטינית. הוועד הערבי העליון הורכב מקבוצת מוח'תארים, שהיו נציגיהן של כמה משפחות גדולות. הם מעולם לא נבחרו בשום צורה ובשום מקום לתפקיד, ולא היו נציגי החוק. לא הייתה שום דרך שבה יכול היה הציבור להביע את עמדותיו.

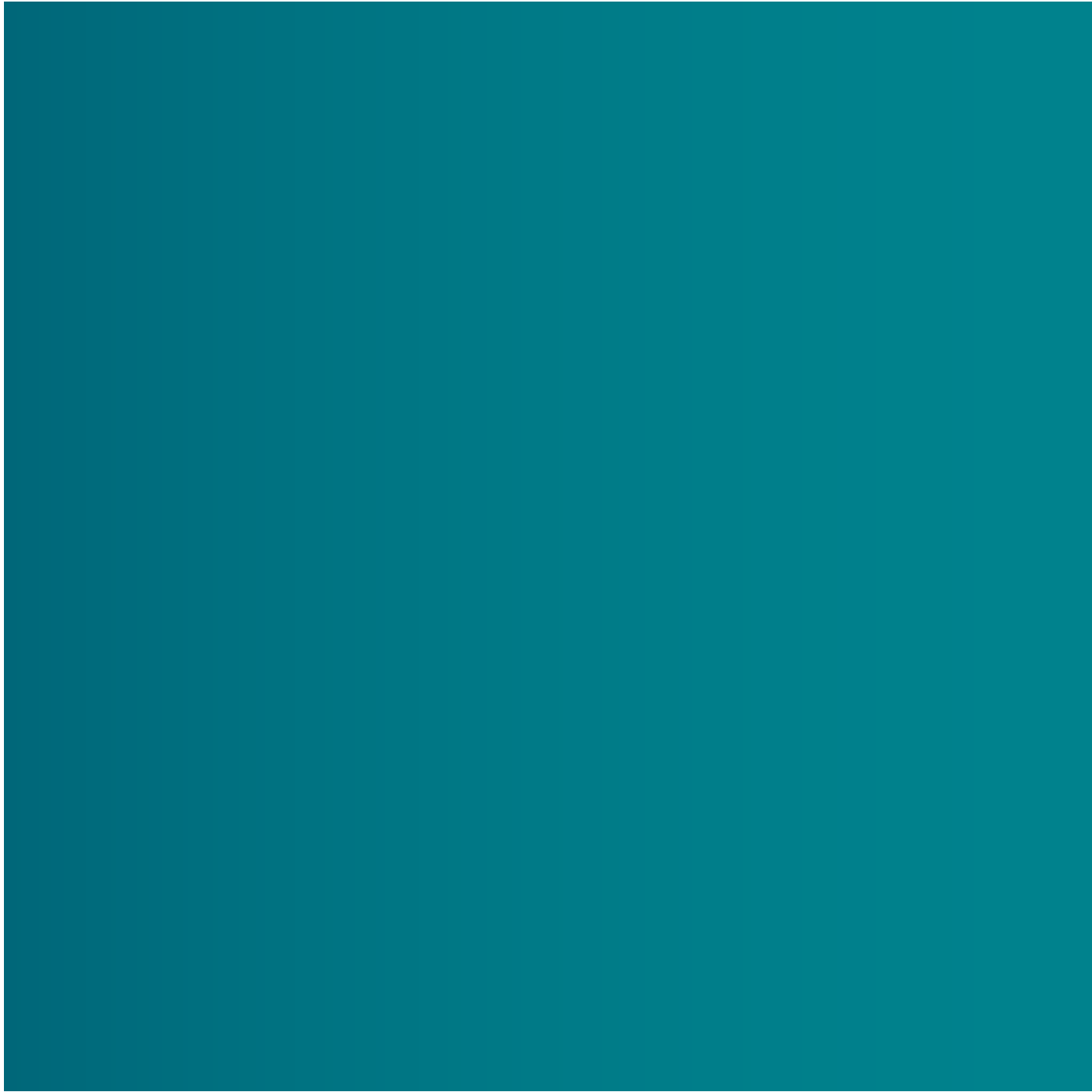
העם הפלסטיני היה, אם כן, ללא נציגות וללא יכולת ביטוי והוא לא ידע מה מתרחש סביבו. רוב המכריע של העם (80%) לא ידע קרוא וכתוב. לא הייתה להם טלוויזיה ולא היה רדיו.

אם היה מתאפשר לערבים הפלסטינים להקים הנהגה אמיתית. קשה לדעת מה היו מחליטים בעניין החלוקה. אפשר שגם אז היו מכריעים נגדה, אך היה זה מתוך חשיבה שקולה ומתוך הבנת האינטרס הערבי הפלסטיני. בדבריי אלו איני מבקש להצדיק את ההנהגה הפלסטינית, וכבר אמרתי שהיא עשתה מעשה איוולת. אין ספק שמדובר בטעות, אך אין להתעלם מן הנסיבות המקלות שעל רקען היא נעשתה.

התרשמותי היא כי מדינות העולם כולו לא סברו שעליהן לסייע לערבים להבין את נקודת מבטם של היהודים. גם להנהגה היהודית יש אחריות לכך. כולם דיברו על "הבעיה היהודית" כאילו הייתה מובנת מאליה. ואולם הערבים לא הכירו אותה. כיצד יכלו לדעת? מאיפה? באותה עת לא היו אמצעי תקשורת אלקטרוניים, או אחרים. הבדווים גם לא יכלו לקרוא עיתונים.

יתרה מכך, לטענתי עד היום ההנהגה היהודית אינה דואגת לכך שהערבים יבינו את **הבעיה היהודית האמתית. כוונתי לא לפי שנים שנות סבל ורדיפות בכל רחבי העולם, שהגיעו לשיא בתקופת הנאציזם, כשפותחה תוכנית להשמדת עם שהביאה לרצח שישה מיליון יהודים. אנשים אינם יודעים ואינם מבינים את זה.** היהודים אינם דואגים שנדע את זה. אני אומר זאת מתוך ניסיון אישי. אני הלכתי לחברים יהודים וביקשתי מהם: **"תסבירו לי מה קורה לכם? מה יש לכם? מה הבעיה היהודית הזאת?"** כך התחלתי ללמוד ולהבין שיש פה בעיה אמיתית.

אדגיש פעם נוספת: איני מבקש להצדיק את העמדה הערבית. **הערבים בכלל והפלסטינים בפרט יודעים שהם טעו.** הם מתחרטים על הטעות וביטאו זאת בצורה הנכונה והאמתית ביותר ב־1988, כאשר המועצה הלאומית של אש"ף התאספה באלג'יריה והכריזה לא רק על **קבלת תוכנית החלוקה**, אלא גם על **קבלת הפתרון של "שתי מדינות לשני עמים"** בגבולות 1967.

שיעור זה הוא חלק מפרויקט מחקר משותף העוסק במקורות של חוסר אמון הדדי בין פלסטינים לישראלים, במימון האיחוד האירופי.

מרכז מאקרו לכלכלה מדינית

פינסקר 21 תל אביב, 6342113, ישראל
טל' +972-5251057 / פקס +9723-5251058
macro@macro.org.il
www.macro.org.il